

naar de eigen woorden der toelichting, *behoefte aan leerlingen* gevoeld om de ontworpen school te bevolken. De hier aan het woord zijnde leden betwijfelden of een school, waarvoor de leerlingen eigenlijk ontbreken, d. w. z. de leerlingen, die door hunne voorbereidende opleiding daarvoor geschikt zijn te achten, wel de resultaten zal afwerpen, die de Regeering daarvan te gemoet ziet. Zij wenschten, om de zaak niet op overhaaste wijze te moeten afdoen, tot de Regeering het verzoek te richten dezen post voorloopig terug te nemen om de zaak uit te stellen tot de behandeling der begrooting voor 1914.

Eenige leden verklaarden zich voorts getroffen door het veelzijdige karakter, dat een opleiding aan de geprojecteerde school naar de plannen der Regeering hebben zal. De school zal niet alleen opleiden tot landbouwleeraar, bestemd voor den voorlichtingsdienst of voor kleine landbouwschooltjes, maar ook tot adjunct-houtvester, wellicht tot ambtenaar bij het kredietwezen en tevens dienstbaar worden gemaakt aan de opleiding tot veearts. Deze leden meenden, dat er wel eenige grond bestaat voor de vrees, dat het nastreven van een zoo veelzijdig doel ten gevolge heeft, dat de opleiding voor het ene vak aan die voor het andere wordt opgeofferd. Zij stelden de vraag, of de Regeering dit voor de hand liggend bezwaar tot een punt van overweging heeft gemaakt en of zij het vertrouwen heeft, dat hierin geen gevaar schuilt.

Gevraagd werd voorts, waar de school zal worden gevestigd, hoe de Regeering denkt in de behoefte aan bevoegde leerkrachten te voorzien, waaruit die leerkrachten zullen worden gerecruteerd en of de school ook toegankelijk zal worden gesteld voor Europeanen en vreemde Oosterlingen.

Enkele leden bepaalden zich tot de opmerking, dat zij van 's Ministers voorstel met ingenomenheid hadden kennis genomen.

Wat aangaat de mededeelingen in de toelichting tot de Nota van Wijzigingen betreffende traktementsverbetering van de leeraren aan de inlandsche veeartsenschool en van de assistenten aan het veeartsenijkundig laboratorium, werd de opmerking gemaakt, dat te dezer zake geen gelden worden aangevraagd. Daarom was het niet duidelijk, wat de Minister met die mededeelingen bedoelt. De beslissing, welke de Kamer aangaande dit onderwerp heeft te nemen, kan alleen betreffen de gelden, die voor de doorvoering van het plan noodig zijn en het spreekt vanzelf, dat van zoodanige beslissing eerst sprake kan zijn, wanneer de aanvraag van die gelden aan de orde is. Men vroeg daarom nadere inlichtingen.

De beteekenis van de mededeeling, aan het slot van de toelichting tot de Nota van Wijzigingen, aangaande het voornemen sommige stukken vrij van zegelrecht te stellen, was voor verscheidene leden niet duidelijk. Zij vroegen dienaangaande nadere inlichtingen.

De Commissie van Rapporteurs, vertrouwende, dat de Minister bereid zal zijn de gestelde vragen en gemaakte opmerkingen alsnog schriftelijk te beantwoorden, is van oordeel, dat daarmee de mondelinge behandeling van het wetsontwerp genoegzaam zal zijn voorbereid.

Aldus vastgesteld den 3den Mei 1913.

BOGAARDT.

J. W. VAN NISPEN TOT SEVENAER.

DOLK.

VAN HOOGSTRATEN.

DE BEAUFORT.

(263. 11.)

NOTA VAN VERBETERING IN HET VERSLAG VAN DE NIEUWE OVERWEGING IN DE AFDEELINGEN.

(In de Bijlagen verbeterd.)

(263. 12.)

NOTA NAAR AANLEIDING VAN HET VERSLAG.

(Ingezonden bij brief van 5 Mei 1913.)

Terecht is er in het Verslag op gewezen, dat ook de ondergeteekende van gevoelen is dat het slechts in dringende omstandigheden aanbeveling kan verdienen in een wetsontwerp nog na het verschijnen van het Voorloopig Verslag gewichtige wijzigingen aan te brengen. Naar zijn oordeel waren in dit geval echter dergelijke omstandigheden aanwezig en hij meent te mogen verwachten dat deze zienswijze, na kennisneming van de volgende beantwoording van de opmerkingen in het Verslag, meer algemeen zal worden gedeeld.

Artikel 1.

Onderafdeeling 28 (Iste hoofdstuk). De reorganisatie van het Europeesche en Inlandsche personeel der algemeene politie op Java en Madoera maakte het noodig over te gaan tot een herziening van de voorschriften betreffende de kleding, uitrusting en bewapening van dat personeel. De nieuwe regeling, welke ook de bureau-oppassers omvat, is tot stand gekomen bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 4 September 1912 n°. 37 (*Indisch Staatsblad* n°. 456), in de artt. 1 en 6 waarvan de nieuwe modellen van kleding uitvoerig beschreven zijn.

Hoewel bij de begrooting nog niet op de geldelijke gevolgen van den maatregel was gerekend, meende de Indische Regeering de invoering niet tot 1914 te mogen uitstellen, omdat zij het niet raadzaam achtte den bestaanden toestand langer te doen voortduren. Vooral op de drie hoofdplaatsen van Java werd die toestand als onhoudbaar beschouwd. Niet alleen, dat in het bijzonder de Inlandsche agenten er over het algemeen slecht gekleed en vaak haveloos uitzagen, doch de modellen van kleding weken onderling zoo af, dat alle uniformiteit ontbrak. Daarbij kwam dat voorschriften noodig waren aangezien, wat het Europeesche personeel betreft, alleen voor de hoofdagenten te Batavia een costuum was vastgesteld, terwijl de hoofdcommissarissen op de drie hoofdplaatsen nog geen ambtsgewaad bezaten en de commissarissen de oude schoutsuniform droegen, welke feitelijk niet voor hen was voorgeschreven.

Omtrent de kleding van de gewapende politiedienaren, die een andere taak hebben en dan ook anders bewapend zijn dan de gewone politie, is een afzonderlijke regeling getroffen. laatstelijk bij het Indisch besluit van 16 Januari 1912 n°. 75 (*Javasche Courant* n°. 11).

De vraag of de kosten van kleding van de algemeene politiedienaren niet behooren te worden gedragen door de betrokken gemeenten, moet ontkennend beantwoord worden, omdat de politieorgaan niet behoort tot den werkring der gemeenteraden.

Onderafdeeling 61. (Iste Hoofdstuk). Met voldoening mocht de ondergeteekende uit het Verslag opmaken, dat algemeen de noodzakelijkheid wordt ingezien van een spoedige verbetering van de telegraafverbindingen tusschen Java en Celebes. De in het Verslag opgenomen beschouwingen van eenige leden toch gelden slechts de wijze waarop voorgesteld wordt om tot die verbetering te geraken.

Wijziging en verhooging van de begroting van uitgaven van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1913.

De veronderstelling, waarvan die beschouwingen uitgaan, nl. dat de groote toeneming in de laatste jaren van het verkeer over den Sitoebondo-Makassar-kabel voornamelijk de internationale telegrammen betreft, welke over Menado langs het net van de Duitsch-Nederlandsche Telegraafmaatschappij worden verzonden, is niet juist, aangezien het aantal der over den genoemden kabel verzonden telegrammen, afkomstig van of bestemd voor Makassar zelf, in 1908 22005 en in 1912 42500 bedroeg en dus met 93 pct. toenam, terwijl dat van de verder over dien kabel verzonden telegrammen in 1908 26287 en in 1912 35600 bedroeg en dus met 35 pct. vermeerderde. Juist door de groote toeneming van het lokaal verkeer komen, zooals reeds in de toelichting van het voorstel in het licht werd gesteld, de internationale telegrammen meer en meer in het gedrang en is het daarom hoog noodig dat die telegrammen van Soerabaja rechtstreeks naar Menado worden geleid. Aanleg van den voorgestelden kabel van Soerabaja naar Balikpapan is daarvoor voldoende, omdat in de laatstgenoemde plaats doorverbinding naar Menado kan worden gegeven.

Ten einde de kans van algeheele verbreking van de verbinding met Menado zooveel mogelijk te beperken, zou duplicering ook van de verbinding Balikpapan-Menado wel is waar van zeer veel belang zijn, maar zoolang het internationaal verkeer over Menado door één verbinding voldoende beheerscht kan worden en ook de Duitsch-Nederlandsche Telegraafmaatschappij van Menado uit slechts over één kabel beschikt, zou het, naar de meening van den ondergeteekende, niet verantwoord zijn om alleen ter voorkoming van storing tot het doen van de aanzienlijke uitgaven, welke die duplicering medebrengt, over te gaan.

Iets anders zou het zijn, indien, zooals mede in het Verslag wordt aangegeven, de gewenschte dubbele verbinding tusschen Java en Menado over Ambon en Ternate werd tot stand gebracht, omdat, zooals in het Verslag terecht wordt opgemerkt, zulk een verbinding ook op zich zelf van groot belang zou zijn. Die verbinding is echter reeds voor een groot deel tot stand gebracht; tusschen Java en Amboina door middel van de draadloze telegraafstations te Sitoebondo, Timor-Koepang en Ambon en tusschen Menado en Ternate door middel van de nog in dit jaar gereed komenden kabel Ternate—Kema en van de landlijn Kema—Menado, zoodat dan aan de verbinding alleen nog maar één schakel, Amboina—Ternate, ontbreekt. Met een voorstel, om daarin te voorzien, dient gewacht te worden, totdat het resultaat van de proefneming met de genoemde draadloze telegraafstations bekend zal zijn (waarschijnlijk in de eerste helft van 1914) en dus uitgemaakt kan worden of die verbinding door middel van draadloze telegrafie dan wel door middel van een kabel zal zijn tot stand te brengen.

Wat den langs de noordkust van Java te leggen kabel betreft, kan de ondergeteekende mededeelen, dat het in de bedoeling ligt de kabel Batavia—Semarang—Soerabaja, die reeds uitgezonden is en dus spoedig gelegd kan zijn, hoofdzakelijk voor het internationaal verkeer te bestemmen en de landlijnen voor het lokaal verkeer te bezigen, zoodat aanleg bovendien van een rechtstreekschen kabel Batavia—Soerabaja nog niet noodig moet worden geacht.

Bij de overweging van de vraag in hoever de aanleg van kabelverbindingen naar een vast plan dient te geschieden, dat voor het geheele koloniaal gebied is opgemaakt, dient onderscheid gemaakt te worden tusschen verbindingen, welke strekken tot aansluiting aan het telegraafnet van plaatsen in den archipel, die thans nog van telegrafische gemeenschap verstoken zijn en verbindingen, die uitsluitend dienen tot verbetering en vermeerdering van de bestaande gemeenschap. Bij de laatstbedoelde verbindingen kan natuurlijk niet naar een vast plan gewerkt worden, omdat de behoefte daaraan geheel afhangt van de toeneming en de wijziging van het verkeer op de bestaande lijnen en daaromtrent uit den aard der zaak niet altijd juiste voorspellingen zijn te doen. Wat daarentegen de uitbreiding van het telegraafnet betreft, zal bij het doen van voorstellen zooveel mogelijk het aan de Kamer bekende rapport

van de Nederlandsch-Indische Telegraafcommissie gevolgd worden, terwijl de beslissing omtrent de wijze waarop de aansluitingen zullen zijn tot stand te brengen — door middel van kabels, dan wel door middel van draadloze telegrafie — afhangt van den uitslag van de voormelde proeven.

De nieuwbenoemde Chef van den Indischen Post-, Telegraaf- en Telefoondienst is inderdaad over het voorstel gehoord; hij bleek daarmede niet alleen volkomen in te stemmen, maar drong er zelfs sterk op aan, dat al de maatregelen zouden worden genomen, die een zeer spoedige totstandkoming van de beoogde kabelverbinding zouden kunnen bevorderen.

Artikel 2.

Onderafdeelingen 153 en 154 (Ide hoofdstuk). Ook de ondergeteekende betreurt het, dat het denkbeeld van de oprichting van een middelbare landbouwschool niet vroeger bij de Kamer aanhangig gemaakt is kunnen worden. Intusschen vleit hij zich met de hoop, dat de leden, die daarin een bezwaar zagen tegen eene dadelijke afdoening van het voorstel, na kennisneming van het volgende met hem van oordeel zullen zijn, dat een uitstel tot de behandeling der begroting voor 1914 niet raadzaam is. Zooals bij de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer betreffende de begroting voor 1911 (onderafdeeling 82) en de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer betreffende de begroting voor het loopende dienstjaar (onderafdeelingen 155 en 156) reeds werd uiteengezet, is onder den tegenwoordigen directeur van landbouw, nijverheid en handel eene andere richting ingeslagen om elementaire landbouwkennis onder de inlandsche bevolking te verspreiden. Meende men vroeger, dat dit het beste zou kunnen geschieden door de toekomstige inlandsche bestuursambtenaren na beëindiging van hun studie aan de opleidingsschool, aan de thans opgeheven landbouwschool te Buitenzorg nog eene aanvullende landbouwkundige opleiding te geven, het thans gevolgde systeem beoogt — naast het onderwijs in den landbouw, dat gegeven wordt op de opleidingsscholen en de kweekscholen voor onderwijzers — de rechtstreeksche voorlichting van en het geven van elementair landbouwonderwijs aan de landbouwende bevolking zelve. Voor dit laatste was noodig de vorming van een korps Europeesche en inlandsche landbouwleeraren. Van de eersten zijn successievelijk een 4-tal, benevens 6 aspiranten in dienst gesteld, terwijl ten vorigen jare de Kamer in kennis werd gesteld met de plannen om tot de vorming van een korps inlandsche landbouwleeraren over te gaan en om in verband daarmede voor 1913 een 20-tal jongelieden in opleiding te nemen (zie de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer betreffende de begroting voor het loopende jaar, onderafdeelingen 155 en 156). Het thans voorgebrachte denkbeeld om in den vorm van eene middelbare landbouwschool eene geregelde opleiding te krijgen is, voorzoo veel de inlandsche landbouwleeraren betreft, dus slechts een voortwerken op de ten vorigen jare medegedeelde plannen. De ontwikkeling van het inlandsch landbouwonderwijs, dat allerwege door de bevolking met instemming wordt begroot en waarover de ondergeteekende het een en ander mededeelde bij de mondelinge behandeling der begroting voor het loopende jaar (zie Handelingen Tweede Kamer 1912/1913 bladz. 778), vordert de beschikbaarstelling van inlandsche landbouwleeraren. En zooals reeds in de Nota van Toelichting werd opgemerkt is het thans door gebrek aan personeel niet goed mogelijk aan den drang naar landbouwonderwijs te voldoen. Stelde de Regeering nu het plan tot oprichting van de middelbare landbouwschool, die tevens voor de opleiding van personeel voor andere diensttakken hoogst nuttig kan zijn, eerst aan de orde bij de behandeling van de Indische begroting voor 1914, dan zou daarmede een jaar verloren gaan, aangezien alleen na afloop van de leerjaren der verschillende onderwijs-inrichtingen leerlingen beschikbaar komen, d. i. telken jare tegen September. Kon de bedoelde school dus niet geopend

Wijziging en verhooging van de begrooting van uitgaven van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1913.

worden met 1 September 1913, dan zou daarmee tot September 1914 gewacht moeten worden.

Tegen verwezenlijking van het voorgeslagen denkbeeld kan te minder bezwaar bestaan, omdat de daartegen aangevoerde bedenkingen, naar de ondergeteekende meent, berusten op eene minder juiste voorstelling van zaken. Immers, waarom zou de toestand waarin het volksonderwijs verkeert een bezwaar moeten opleveren tegen de voorgestelde school, waar zulk een bezwaar zich niet heeft doen gevoelen ten aanzien van de inlandsche veeartsenschool? En wat de opmerking betreft, dat de wijze, waarop de Regeering voornemens is de school van leerlingen te voorzien, een aanwijzing schijnt te bevatten, dat het hier allerminst onderwijs geldt, waaraan behoefte wordt gevoeld, hiertegenover meent de ondergeteekende te mogen stellen, dat de oprichting van de school in de eerste plaats moet strekken ter voorziening in eene behoefte *van den dienst*, namelijk de behoefte van het Gouvernement aan ambtenaren voor voorstellende diensttakken.

Zoodra de M. U. L. O.-cursussen leerlingen gaan afleveren, zal — gelijk uiteengezet is in de Memorie van Antwoord betreffende de loopende begrooting ad onderafdeeling 113 — de middelbare landbouwschool een der inrichtingen vormen, waar in het bijzonder de van deze cursussen afkomstige leerlingen zich verder zullen kunnen ontwikkelen om zich in 's Lands dienst of in het particuliere een goed bestaan te verzekeren. Zolang die leerlingen er echter nog niet zijn, zal om aan reeds bestaande behoeften van den dienst te voldoen gebruik moeten worden gemaakt van de opleidingsscholen voor inlandsche ambtenaren en kweekscholen voor inlandsche onderwijzers om personen te krijgen van voldoende algemeene ontwikkeling om het aan de middelbare landbouwschool te geven vakonderwijs te kunnen volgen.

Vrees, dat door het veelzijdige karakter van de school de opleiding voor het eene vak aan die voor het andere zal worden opgeofferd, behoeft niet te bestaan, aangezien slechts het onderwijs in de algemeene natuurwetenschappelijke vakken en staathuishoudkunde aan de verschillende opleidingen gezamenlijk zal worden gegeven. Bij het onderwijs in de technische vakken zal de noodige scheiding worden gemaakt. De voorziening in de behoefte aan bevoegde leerkrachten levert geen moeilijkheden op. Voor de opleiding van aanstaande inlandsche landbouwleeraren zal eene keuze gedaan kunnen worden uit het korps Europeesche landbouwleeraren; voor de boschbouwkundige opleiding uit het korps houtvesters, terwijl de opleiding van inlandsche veeartsen reeds volledig georgani-

seerd is in de bestaande inlandsche veeartsenschool. De opleiding van ambtenaren voor het kredietwezen zal aan de middelbare landbouwschool geheel parallel loopen met die van de inlandsche landbouwleeraren; daarna zal aan eerstgenoemde categorie nog een afzonderlijke na-opleiding worden gegeven. Overigens vindt men in het wetenschappelijk personeel van het departement van landbouw, nijverheid en handel een voldoende aantal deskundigen om als tijdelijke leeraren enkele uren les te geven in de algemeene natuurwetenschappelijke vakken.

De school zal gevestigd worden te Buitenzorg en ook toegankelijk zijn voor Europeanen en vreemde Oosterlingen.

Wat de mededeelingen in de toelichting van de Nota van Wijzigingen betreffende de traktementsverbetering voor de leeraren aan de inlandsche veeartsenschool en van de assistenten aan het veeartsenkundig laboratorium aangaat, inderdaad worden te dezer zake thans nog geen gelden aangevraagd, doch waar de Regeering eene wijziging noodig acht van eene met medewerking van den begrootingswetgever vastgestelde traktementsregeling, dient ook die wijziging aan het oordeel van dien wetgever onderworpen te worden. En het is wenschelijk daarmee niet te wachten totdat meer fondsen noodig zijn, opdat de betrokken ambtenaren niet in het onzekere gelaten worden en vaststa welke voordeelen bij het vervullen van vacatures aan sollicitanten kunnen worden in uitzicht gesteld.

De voorgestelde vrijstelling houdt verband met de wijziging, welke het eerste lid van artikel 21 der overschrijvingsordonnantie en van artikel 13 der ordonnantie in *Indisch Staatsblad* 1873, n°. 38, hebben ondergaan bij *Indisch Staatsblad* 1912, n°. 464. Bij die wijziging is in de daarbedoelde gevallen aan inlanders en met hen gelijkgestelden de verplichting opgelegd om identiteitsbewijzen over te leggen. Zonder dat dit in de bedoeling heeft gelegen is het gevolg daarvan geweest, dat de kosten zijn verhoogd, kooper en verkooper moeten nu veelal f 1,50 voor zegel betalen in stede van zooals vroeger samen f 1,— als honorarium aan wijkmeester of kamponghoofd.

De vrijstelling zal zich voorts, billijksheidshalve, moeten uitstrekken tot de indentiteitsbewijzen, welke reeds vóór de totstandkoming van de bedoelde wijzigingsordonnantie door Europeanen krachtens het tweede lid van eerstgenoemd artikel moesten worden overgelegd.

De Minister van Koloniën,

DE WAAL MALEFIJT.